

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

GIUSEPPE TESAURO

της 4ης Μαρτίου 1993 *

*Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

1. Η παρούσα διαδικασία έχει ως αντικείμενο δύο προδικαστικά ερωτήματα, με τα οποία το γαλλικό Cour de cassation ερωτά, κατ' ουσίαν, αν τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης εμποδίζουν την εφαρμογή εθνικής νομοθετικής ρυθμίσεως που απαγορεύει την πώληση οπτικών ειδών και γυαλιών από πρόσωπα που δεν είναι κάτοχοι διπλώματος οπτικού ή ισοδύναμου τίτλου.

Πράγματι, η επίδικη γαλλική νομοθετική ρύθμιση προβλέπει ότι απαγορεύεται η άσκηση του επαγγέλματος του οπτικού σε όποιον δεν κατέχει τους προβλεπόμενους τίτλους (άρθρο L 505 του code de la santé publique, κώδικας δημόσιας υγείας) και ότι η διεύθυνση ή η διαχείριση εμπορικών εκμεταλλεύσεων με κύριο αντικείμενο την πώληση οπτικών ειδών, των υποκαταστημάτων τους και των τμημάτων οπτικών ειδών των καταστημάτων επιτρέπεται μόνο σε πρόσωπα πληρούντα τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την άσκηση του επαγγέλματος του οπτικού (άρθρο L 508 του ίδιου νόμου). Εξάλλου, τα προϊόντα συντηρήσεως των φακών επαφής μπορούν, κατά παρέκκλιση από το μονοπώλιο των φαρμακοποιών, να διατίθενται στο κοινό και από τους οπτικούς (άρθρο L 521).

2. Η διαφορά της υποθέσεως της κύριας δίκης ανέκλυσε μεταξύ της εταιρίας Laboratoire de prothèses oculaires (στο εξής: LPO) που εμπορεύεται, μέσω των πρακτορείων

της ή διανομέων συνδεομένων με αυτήν με συμβάσεις αποκλειστικής διαθέσεως, φακούς επαφής, ενδοοφθαλμικά εμφυτεύματα και συναφή προϊόντα, και τεσσάρων επαγγελματιών ενώσεων οπτικών: του syndicat des opticiens français indépendants (στο εξής: SOFI), του groupement d'opticiens-lunetiers détaillants (στο εξής: GOLD), της Union nationale des chambres syndicales d'opticiens-lunetiers détaillants (στο εξής: UNSOF) και του syndicat national des opticiens d'optique de contact (στο εξής: SNADOC).

Η εταιρία LPO, θεωρώντας ότι οι αγωγές που άσκησαν οι προαναφερθείσες επαγγελματικές ενώσεις για να της απαγορεύσουν την πώληση των προϊόντων αυτών αποτελούν πρακτικές αντίθετες στον ανταγωνισμό, προσέφυγε στο Tribunal de grande instance του Παρισιού. Το τελευταίο όχι μόνον απέρριψε την αίτηση της εταιρίας LPO, αλλά δεχόμενο την ανταγωγή των εναγομένων επαγγελματιών οργανώσεων, απαγόρευσε επ' απειλή χρηματικής ποινής στην εταιρία αυτή την εξακολούθηση της πωλήσεως φακών επαφής σε ιδιώτες σε σημεία πωλήσεως τα οποία ελέγχει η ίδια και εκμεταλλεύονται υπεύθυνοι που δεν είναι κάτοχοι διπλώματος οπτικού.

Κατά της αποφάσεως αυτής, που επιβεβαιώθηκε από το Cour d'appel, η εταιρία LPO άσκησε αναίρεση, υποστηρίζοντας ότι το εν λόγω μέτρο αποτελεί μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος απαγορευόμενο από το άρθρο 30 της Συνθήκης. Το Cour de

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

cassation υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ακριβώς για να εξακριβωθεί αν το μονοπώλιο πωλήσεως που επικαλούνται οι οπτικοί συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό, αν το εν λόγω μονοπώλιο δικαιολογείται από επιτακτικές ανάγκες προστασίας των καταναλωτών ή προστασίας της δημόσιας υγείας κατά την έννοια του άρθρου 36.

3. Προκαταρκτικώς επισημαίνω ότι το κοινοτικό δίκαιο, στο παρόν στάδιο εξελιξεώς του, δεν προβλέπει ειδικό καθεστώς για τη διανομή οπτικών ειδών¹. Κατά συνέπεια, ο καθορισμός των εφαρμοζομένων διατάξεων εξακολουθεί να εμπύπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, υπό τον όρο — φυσικά — ότι τηρούνται οι διατάξεις της Συνθήκης και ιδίως αυτές που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Εξάλλου, οι SOFI και GOLD, επικαλούμενες τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία το άρθρο 30 δεν εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που δεν παρουσιάζουν κανένα στοιχείο «αλλοδαπότητας» και κατά συνέπεια διέπονται από το εσωτερικό δίκαιο ενός κράτους μέλους², υποστηρίζουν ότι η ισχύουσα ρύθμιση για την κυκλοφορία των εμπορευμάτων δεν εφαρμόζεται στην παρούσα υπόθεση, διότι η LPO ούτε παράγει ούτε εισάγει φακούς επαφής.

1 — Διευκρινίζω εντούτοις σχετικά ότι μια πρόταση οδηγίας περί των ιατροτεχνολογικών προϊόντων (ΕΕ 1991, C 237, σ. 3) εκκρεμεί ενώπιον του Συμβουλίου. Η οδηγία αυτή, που εναρμονίζει τις εθνικές διατάξεις σχετικά με την ασφάλεια και την προστασία της υγείας των ασθενών, ώστε να διασφαλιστεί η ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων αυτών στην εσωτερική αγορά, εφαρμόζεται και στους φακούς επαφής, και γενικότερα στα οπτικά είδη.

2 — Με την απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1982, 286/81, Oosthoek (Συλλογή 1982, σ. 4575), παραδείγματος χάρι, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι «η εφαρμογή της ολλανδικής νομοθεσίας στην πώληση στις Κάτω Χώρες εγκυκλοπαιδικών που εκτυπώνονται στις Κάτω Χώρες πράγματι δεν έχει καμία σχέση με την εισαγωγή ή εξαγωγή των εμπορευμάτων και επομένως δεν εμπύπτει στο πεδίο των άρθρων 30 και 34» (σκέψη 9).

Πρέπει εξ αρχής να λεχθεί ότι η άποψη αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή, διότι για να έχει εφαρμογή το άρθρο 30 αρκεί να εμπορεύεται η LPO και εισαγόμενα προϊόντα, πράγμα που δεν διαψεύδεται από τα στοιχεία της δικογραφίας, ούτε αμφισβητείται από τους διαδίκους.

4. Επί της ουσίας, όλες οι επαγγελματικές ενώσεις οπτικών συμφωνούν ότι η επίδικη ρύθμιση δεν παρεμβάλλει εμπόδια στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, διότι εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις και δεν έχει ούτε ως σκοπό ούτε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των εμπορικών ανταλλαγών, αλλά στην πράξη περιορίζεται στο να επιφυλάσσει σε επιχειρηματίες που έχουν ορισμένα προσόντα το δικαίωμα να πωλούν φακούς επαφής. Πράγματι, η μόνη προϋπόθεση που επιβάλλεται για την πώληση των εν λόγω προϊόντων είναι η διαχείριση αυτών των εμπορικών εκμεταλλεύσεων να ανήκει σε κάτοχο διπλώματος οπτικού. Οι επαγγελματικές ενώσεις οπτικών παρατηρούν εντούτοις ότι η LPO θα μπορούσε κάλλιστα να εμπορευείται τα εν λόγω προϊόντα χωρίς να χρειαστεί να αλλάξει το σύστημα πωλήσεως και χωρίς να προβεί σε ιδιαίτερα δαπανηρές προσαρμογές, διότι αρκεί να αναθέσει τη διαχείριση των διαφόρων σημείων πωλήσεώς της σε οπτικούς.

Βάσει των προηγουμένων παρατηρήσεων, οι UNSOF και SNADOC υποστηρίζουν εξάλλου ότι μια τέτοια νομοθετική ρύθμιση θα μπορούσε να επηρεάσει την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων μόνον αν η απαιτούμενη προϋπόθεση (πώληση σε εμπορικές εκμεταλλεύσεις υπό τη διαχείριση οπτικών) ήταν τόσο δύσκολο να πραγματοποιηθεί, ώστε μόνον ορισμένοι τόποι πωλήσεως να είναι σε θέση να προμηθεύουν τα εν λόγω προϊόντα, δηλαδή μόνον αν ο αριθμός των οπτικών ήταν περιορισμένος.

5. Η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση, όπως γενικά οι διατάξεις που ρυθμίζουν τον τρόπο εμπορίας (πού, πώς, πότε, από ποιον) των προϊόντων, δεν είναι από μόνη της σε θέση να καταστήσει την εμπορία των εισαγομένων προϊόντων περισσότερο δαπανηρή από αυτή των εθνικών προϊόντων. Είναι κατά συνέπεια προφανές, εφόσον πρόκειται για τέτοιου είδους νομοθετική ρύθμιση, ότι δεν είναι καθόλου κρίσιμο το γεγονός αν στα διάφορα κράτη μέλη ισχύουν όμοια ή διαφορετικά συστήματα εμπορίας.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι μία τέτοια ρύθμιση μπορεί πράγματι να έχει κάποια επίδραση στις εισαγωγές, μόνον όμως λόγω του ότι, επιβάλλοντας περιορισμούς στη διάθεση των προϊόντων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της, μπορεί να επηρεάσει τη ζήτηση και συνεπώς να επιφέρει μείωση του όγκου των πωλήσεων και, επομένως, και του όγκου των εισαγωγών. Στην προκειμένη περίπτωση όμως δεν αποδεχθηκε αν και σε ποιο μέτρο η κατάργηση της νομοθετικής ρυθμίσεως που προαναφέρθηκε θα μπορούσε να έχει θετικές συνέπειες για τις πωλήσεις και, κατά συνέπεια, για τις εισαγωγές.

Τελικώς, πρόκειται για τη συχνή πλέον περίπτωση μιας ενδεχόμενης μείωσης των εισαγωγών, που δεν οφείλεται ούτε στο γεγονός ότι εφαρμόζεται διαφορετικό καθεστώς στα εισαγόμενα απ' ό,τι στα εθνικά προϊόντα, ούτε σε ενδεχόμενη διαφορά των νομοθεσιών που αφορούν τις προδιαγραφές για τη σύνθεση και την παρουσίαση του προϊόντος (περίπτωση Cassis de Dijon). Αντίθετα, στην υπό κρίση υπόθεση πρόκειται για ένα μέτρο που αφορά μόνον την εμπορία ενός προϊόντος, και συγκεκριμένα επιβάλλει την κατοχή ενός επαγγελματικού διπλώματος, αλλά θα μπορούσε επίσης να έχει ως αντικείμενο μια απλή άδεια πωλήσεως για

ένα μέτρο το οποίο, ρυθμίζοντας και επομένως περιορίζοντας — με διαφορετικό τρόπο αναλόγως των διαφόρων περιπτώσεων — τον αριθμό των δικτύων διανομής, μπορεί να επιφέρει μείωση των εισαγωγών. Στην περίπτωση αυτή, επομένως, η σχέση (αιτιότητας) μεταξύ της ρυθμίσεως των δικτύων διανομής και του περιορισμού των εισαγωγών είναι οπωσδήποτε μόνον έμμεση και ενδεχόμενη, υπό την έννοια ότι δεν υφίσταται απαραίτητα και, συνεπώς, δεν μπορεί να τεκμαίρεται.

6. Παρ' όλ' αυτά, καταρχήν, ακόμη και η εν λόγω περίπτωση καλύπτεται από την κρίση του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της αποφάσεως Dassonville, σύμφωνα με την οποία κάθε εμπορική ρύθμιση «που είναι ικανή να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά το ενδοκοινοτικό εμπόριο πρέπει να θεωρείται μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς»³. Πράγματι, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ένα εθνικό μέτρο «πρέπει να χαρακτηρίζεται μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό, έστω και αν το εμπόδιο είναι μικρό ή υπάρχουν και άλλες δυνατότητες διαθέσεως των εισαγομένων προϊόντων»⁴.

Οι απαντήσεις εντούτοις που δίνει η νομολογία του Δικαστηρίου στο ερώτημα εάν και σε ποιο μέτρο τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης εφαρμόζονται σε μία εμπορική ρύθμιση όπως αυτή την οποία αφορά η παρούσα υπόθεση, ερώτημα το οποίο δεν

3 — Απόφαση της 11ης Ιουλίου 1974, 8/74, Dassonville (Συλλογή τόμος 1974, σ. 411, σκέψη 5).

4 — Βλ. τις αποφάσεις της 5ης Απριλίου 1984, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 177/82 και 178/82, van de Haar (Συλλογή 1984, σ. 1797, σκέψη 13), και της 5ης Ιουνίου 1986, 103/84, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1986, σ. 1759, σκέψη 18).

μπορεί να συναρτηθεί με την περίπτωση Cassis de Dijon, ήταν προφανώς διαφορετικές και μπορούν σχηματικά να καταταχθούν σε τρεις τύπους λύσεων.

7. Με μία πρώτη ομάδα αποφάσεων το Δικαστήριο δέχθηκε ότι τα εν λόγω μέτρα δεν είχαν καμία σχέση με τις εισαγωγές⁵. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό τονίζοντας το γεγονός ότι τα εν λόγω μέτρα δεν έχουν ως αντικείμενο τη ρύθμιση των ενδοκοινοτικών συναλλαγών, δεν αφορούν άλλες μορφές διαθέσεως στο εμπόριο του ίδιου προϊόντος⁶ ή ότι εν πάση περιπτώσει αφήνουν ανοικτή τη δυνατότητα πωλήσεως μέσω άλλων δικτύων⁷: Είναι περιττό να υπενθυμίσω, αντίστοιχα, την απαγόρευση εργασίας και εμπορίας άρτου ορισμένες ώρες (Oebel), την απαγόρευση καταναλώσεως οινοπνευματωδών ποτών σε ορισμένα εμπορικά καταστήματα (Blesgen), την απαγόρευση πωλήσεως ειδών πορτογραφίας σε καταστήματα που δεν έχουν άδεια (Quielynn).

8. Με μία δεύτερη ομάδα αποφάσεων το Δικαστήριο έκρινε αντιθέτως ότι οι ρυθμίσεις που αφορούν την πώληση, αν και δεν θίγουν άμεσα τις εισαγωγές, είναι εν πάση περιπτώσει σε θέση, απλώς λόγω των επιπτώσεών τους επί της δυνατότητας διανομής των εισαγομένων προϊόντων, να περιορίσουν τον όγκο των εισαγωγών, πράγμα που έχει ως συνέπεια την ανάγκη να τύχουν

εξετάσεως σχετικά με το κατά πόσον συμβιβάζονται με τα άρθρα 30 και 36⁸.

Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση των μέτρων τα οποία, απλώς επειδή επιβάλλουν μία απαγόρευση εφαρμογής συγκεκριμένης μεθόδου πωλήσεως, μπορούν να καταστήσουν δυσχερέστερη και λιγότερο αποδοτική την πρόσβαση στην αγορά· και αυτό κατά μείζονα λόγο, όπως διευκρίνισε το ίδιο το Δικαστήριο, όταν ο ενδιαφερόμενος επιχειρηματίας πραγματοποιεί το σύνολο σχεδόν των πωλήσεών του εφαρμόζοντας την εν λόγω μέθοδο εμπορίας⁹. Το Δικαστήριο δηλαδή συνέδεσε στενά, σε υποθέσεις όπως οι υποθέσεις Oosthoek (πώληση με προσφορά δώρων), Buët (προσέγγιση πελατών εκτός εμπορικού καταστήματος) και Delattre (πώληση δι' αλληλογραφίας), τον ενδεχόμενο περιορισμό του όγκου των εισαγωγών με τα εμπόδια που δημιουργεί η εν λόγω ρύθμιση στους επιχειρηματίες του συγκεκριμένου τομέα.

Το ίδιο ισχύει για μία ρύθμιση που επιφυλάσσει σε μία μόνον κατηγορία επιχειρηματιών (τους φαρμακοποιούς) την πώληση ορισμένων κατηγοριών προϊόντων, καθιστώντας αδύνατη την εμπορία των προϊόντων αυτών έξω από τα δίκτυα διανομής που προβλέπει ο νόμος¹⁰.

5 — Βλ. σχετικά τις αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1981, 155/80, Oebel (Συλλογή 1981, σ. 1993)· της 31ης Μαρτίου 1982, 75/81, Blesgen (Συλλογή 1982, σ. 1211)· της 25ης Νοεμβρίου 1986, 145/85, Forest (Συλλογή 1986, σ. 3449)· της 7ης Μαρτίου 1990, C-69/88, Kranitz (Συλλογή 1990, σ. I-583)· της 11ης Ιουλίου 1990, C-23/89, Quielynn (Συλλογή 1990, σ. I-3059)· της 7ης Μαΐου 1991, C-350/89, Sheptonhurst (Συλλογή 1991, σ. I-2387).

6 — Βλ. σχετικά την προαναφερθείσα απόφαση Blesgen, σκέψη 9.

7 — Προαναφερθείσα απόφαση Quielynn, σκέψη 11.

8 — Βλ. σχετικά την προαναφερθείσα απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1982, Oosthoek, η οποία αποτελεί την πρώτη εφαρμογή της εν λόγω απόψεως σε μία ρύθμιση σαν αυτή που μας απασχολεί στην παρούσα υπόθεση. Βλ. εξάλλου τις αποφάσεις της 16ης Μαΐου 1989, 322/87, Buët (Συλλογή 1989, σ. 1235)· και της 21ης Μαρτίου 1991, C-369/88, Delattre (Συλλογή 1991, σ. I-1487). Στην ίδια λογική, το Δικαστήριο έκρινε ότι μπορούν να περιορίσουν τον όγκο των εισαγωγών τα εθνικά μέτρα που απαγορεύουν ή περιορίζουν ορισμένες μορφές διαφήμισης: βλ., παραδείγματος χάρι, την απόφαση της 7ης Μαρτίου 1990, C-362/88, GB-Inno (Συλλογή 1990, σ. I-667), και την απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, Aragonesa (Συλλογή 1991, σ. I-4151).

9 — Προαναφερθείσα απόφαση Oosthoek, σκέψη 15· προαναφερθείσα απόφαση Buët, σκέψεις 7 και 8· προαναφερθείσα απόφαση Delattre, σκέψη 50.

10 — Βλ. την απόφαση της 21ης Μαρτίου 1991, C-60/89, Monteil και Samanni (Συλλογή 1991, σ. I-1547), καθώς και την προαναφερθείσα απόφαση Delattre.

Στις περιπτώσεις αυτές, το Δικαστήριο προβαίνει σε έλεγχο ώστε να εξακριβωθεί, αφενός, αν η εθνική νομοθεσία επιδιώκει σκοπό γενικού συμφέροντος, αναγνωριζόμενο από την κοινοτική έννομη τάξη (την προστασία των καταναλωτών ή της δημόσιας υγείας, κατά περίπτωση) και, αφετέρου, αν τα επιλεγέντα μέτρα είναι ανάλογα προς τον (νόμιμο) επιδιωκόμενο σκοπό.

9. Με μία τρίτη ομάδα αποφάσεων, που αφορούν την απαγόρευση ασκήσεως εμπορικής δραστηριότητας την Κυριακή¹¹, φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι το Δικαστήριο δέχθηκε οριστικά ότι η αρχή που διακηρύχθηκε με την απόφαση *Dassonville* εφαρμόζεται σ' αυτού του είδους τις εμπορικές ρυθμίσεις, με αποτέλεσμα η συμφωνία της ρυθμίσεως με το άρθρο 30 να εξαρτάται από μία διπλή προϋπόθεση: α) ότι η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση επιδιώκει νόμιμο σκοπό από πλευράς κοινοτικού δικαίου, και β) ότι τα περιοριστικά αποτελέσματα που συνεπάγεται δεν υπερβαίνουν το μέτρο του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού ή, για να επαναλάβω τη διατύπωση που χρησιμοποιήθηκε στις εν λόγω αποφάσεις, ότι «δεν υπερβαίνουν τα αποτελέσματα που προσιδιάζουν σε εμπορικές ρυθμίσεις».

Είναι αλήθεια ότι, στις ίδιες αυτές αποφάσεις, το Δικαστήριο, αφού δέχεται τη νομιμότητα — από πλευράς κοινοτικού δικαίου — του σκοπού της διασφάλισης της κατανομής των ωρών εργασίας και της αναπαύσεως προσαρμοσμένης στις εθνικές ή τοπικές κοινωνικοπολιτιστικές ιδιομορφίες, περιλήφεται στην κρίση ότι «τα περιοριστικά αποτελέσματα στο εμπόριο που μπορούν ενδεχομένως να απορρέουν από μια τέτοια ρύθμιση δεν φαίνονται υπερβολικά

ενόψει του επιδιωκόμενου σκοπού»¹², διευκρινίζοντας στη συνέχεια, στην πιο πρόσφατη απόφαση επί του ζητήματος αυτού, ότι για να εξακριβωθεί αν τα (ενδεχόμενα) περιοριστικά αποτελέσματα μιας τέτοιας ρυθμίσεως υπερβαίνουν το μέτρο του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, είναι σημαντικό να εξεταστεί αν αυτά «είναι άμεσα, έμμεσα ή απλώς υποθετικά και αν εμποδίζουν περισσότερο την εμπορία των εισαγομένων προϊόντων απ' ό,τι αυτή των εθνικών προϊόντων»¹³.

Έπειτα από προσεκτική εξέταση φαίνεται, συνεπώς, ότι το Δικαστήριο αρκέστηκε σε περιορισμένο έλεγχο που αφορούσε τον εύλογο χαρακτήρα του οικείου μέτρου, και ειδικότερα τη σκοπιμότητά του σε συνάρτηση με (ενδεχόμενα) περιοριστικά αποτελέσματα. Πέρα όμως από τις διάφορες διατυπώσεις που υιοθετήθηκαν για την περισσότερο ή λιγότερο εμπειριστατωμένη εξέταση των οικείων διατάξεων, δεν νομίζω ότι μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι το Δικαστήριο προβαίνει πάντοτε σε εξέταση που επικεντρώνεται στους σκοπούς που επιδιώκει και τα μέτρα που λαμβάνει για τον σκοπό αυτόν ο εθνικός νομοθέτης.

10. Ας επανέλθουμε στην υπόθεση που μας απασχολεί. Όπως προανέφερα, η υπό κρίση νομοθετική ρύθμιση επιφυλάσσει την πώληση *ορισμένων* προϊόντων (συγκεκριμένα των γυαλίων και των φακών επαφής) σε *συγκεκριμένη* επαγγελματική κατηγορία.

Η νομοθετική αυτή ρύθμιση *κατευθύνει* τις πωλήσεις μέσω ενός δικτύου ειδικευμένων ενδιαιμέσων εμπόρων, αποκλείοντας κατά συνέπεια τις δυνατότητες διανομής του προϊόντος μέσω διαφορετικών δικτύων από αυτά που προβλέπει.

11 — Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1989, C-145/88, *Torfæen* (Συλλογή 1989, σ. I-3851)· αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-312/89, *Conforama* (Συλλογή 1991, σ. I-997), και C-332/89, *Marchandise* (Συλλογή 1991, σ. I-1027)· επίσης, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-169/91, *Council of the City of Stoke-on-Trent* (Συλλογή 1992, σ. I-6635).

12 — Προαναφερθείσες αποφάσεις *Conforama* και *Marchandise*, σκέψη 12 και σκέψη 13 αντιστοίχως.

13 — Προαναφερθείσα απόφαση *Council of the City of Stoke-on-Trent*, σκέψη 15.

Από την άποψη αυτή δεν υπάρχουν επομένως διαφορές από την περίπτωση του μονοπωλίου των φαρμακοποιών που εξέτασε το Δικαστήριο στις υποθέσεις Delattre καθώς και Monteil και Samanni. Είναι αλήθεια ότι στην παρούσα υπόθεση οι ενώσεις των οπτικών υποστήριξαν ότι για τα φαρμακεία ισχύει η αρχή του περιορισμένου αριθμού, ενώ δεν ισχύουν ιδιαίτερες προϋποθέσεις για τη λειτουργία καταστημάτων εμπορίας οπτικών ειδών, πράγμα που σημαίνει ότι οποιοσδήποτε μπορεί να ανοίξει κατάστημα οπτικών ειδών ή να δημιουργήσει ένα τμήμα οπτικών ειδών, παραδείγματος χάρη, σ' ένα μεγάλο κατάστημα τροφίμων, αρκεί το κατάστημα ή το τμήμα αυτό να διοικείται από πρόσωπο που είναι κάτοχος διπλώματος οπτικού. Αυτό όμως το επιχείρημα δεν είναι αποφασιστικό. Είναι πράγματι προφανές ότι ο αριθμός των σημείων πώλησως γυαλιών και φακών επαφής μπορεί, το πολύ, να ισούται με τον αριθμό των οπτικών¹⁴. Σε κάθε περίπτωση, συνεπώς, πρόκειται για έναν περισσότερο ή λιγότερο σημαντικό έλεγχο της διανομής του προϊόντος.

11. Σύμφωνα όμως με τη νομολογία του Δικαστηρίου, μια τέτοιου είδους ρύθμιση έχει επί των συναλλαγών επιπτώσεις που, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, μπορεί να εμπίπτουν στο άρθρο 30.

Πράγματι, στις αποφάσεις Delattre καθώς και Monteil και Samanni, το Δικαστήριο διευκρινίζει «ότι το ανατιθέμενο στους φαρμακοποιούς κατόχους φαρμακείου μονοπώλιο της εμπορίας φαρμάκων ή άλλων προϊόντων, δεδομένου ότι κατευθύνει τις πωλήσεις, είναι ικανό να επηρεάσει τις δυνατότητες εμπορίας των εισαγομένων προϊόντων και μπορεί, υπ' αυτές τις συνθήκες, να αποτελέσει μέτρο αποτελέσματος ισοδυνάμου

προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών, κατά την έννοια του άρθρου 30 της Συνθήκης»¹⁵. Το Δικαστήριο έκρινε επομένως απαραίτητο να ελέγξει αν η ύπαρξη ενός τέτοιου μονοπωλίου μπορούσε να δικαιολογηθεί για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας ή της ζωής των προσώπων ή βάσει των επιταγών της προστασίας του καταναλωτή.

12. Ο ίδιος έλεγχος επιβάλλεται στην προκειμένη περίπτωση. Υπενθυμίζω καταρχάς ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου¹⁶, εναπόκειται στα κράτη μέλη, ελλείψει κοινών ή εναρμονισμένων κανόνων, να καθορίζουν το επιθυμητό επίπεδο προστασίας της δημόσιας υγείας και τον τρόπο επιτεύξεως του επιπέδου αυτού, υπό την προϋπόθεση ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας.

Εξάλλου, το Δικαστήριο δέχθηκε πολλές φορές ότι τα κράτη μέλη μπορούν καταρχήν να υποβάλλουν σε περιοριστικό καθεστώς πωλήσεως ή θέσεως σε κυκλοφορία προϊόντα τα οποία, αν και δεν είναι φαρμακευτικά ιδιοσκευάσματα κατά την έννοια της κοινοτικής ρυθμίσεως, προορίζονται πάντως για την ικανοποίηση απαιτήσεων που εντάσσονται στο πλαίσιο της προστασίας της δημόσιας υγείας¹⁷.

13. Αυτό εφαρμόζεται οπωσδήποτε στην περίπτωση των κρίσιμων για την παρούσα υπόθεση διατάξεων, οι οποίες ρυθμίζουν την πώληση προϊόντων που προορίζονται να διορθώσουν το ελάττωμα μας λειτουργίας του οργανισμού. Μία τέτοια διάταξη

14 — Θα παρατηρήσω συναφώς ότι σύμφωνα με την LPO το μεγαλύτερο μέρος των οπτικών πωλούν αποκλειστικά γυαλιά. Εντούτοις, τα αριθμητικά στοιχεία που προσκόμισαν οι διάδικοι δεν συμφωνούν: πρόκειται περίπου για 2 000 επί 6 000 σημείων πωλήσεως κατά την άποψη της LPO και για περισσότερες από 4 000 κατά την άποψη των επαγγελματιών ενώσεων.

15 — Προαναφερθείσα απόφαση Delattre, σκέψη 51.

16 — Βλ., ως πλέον πρόσφατη, την προαναφερθείσα απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, Aragones, σκέψη 16.

17 — Βλ., εκτός από τις αποφάσεις Delattre καθώς και Monteil και Samanni, την απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 1983, 227/82, Van Bennekom (Συλλογή 1983, σ. 3883), και την απόφαση της 20ής Μαρτίου 1986, 35/85, Tissier (Συλλογή 1986, σ. 1207).

που επιφυλάσσει στους οπτικούς την πώληση των οργάνων διορθώσεως της οράσεως αποσκοπεί πράγματι σαφώς στην προστασία της δημόσιας υγείας.

Καταρχάς, είναι αλήθεια — όπως υποστήριξε η LPO — ότι η σχετική συνταγή και η εφαρμογή των φακών επαφής ανήκουν στην αρμοδιότητα του οφθαλμιάτρου, είναι όμως επίσης αλήθεια ότι η πώληση των φακών αυτών δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μία τυχαία εμπορική δραστηριότητα. Και αυτό όχι μόνον επειδή ο οπτικός είναι ο μόνος (εκτός από τον οφθαλμιάτρο) που είναι σε θέση να παράσχει στους καταναλωτές χρήσιμες πληροφορίες όσον αφορά τη χρήση των φακών επαφής και των προϊόντων συντηρήσεώς τους, αλλά και επειδή, ελλείψει ιατρικής συνταγής (που είναι απαραίτητη μόνο για όσους δεν έχουν συμπληρώσει το 16ο έτος της ηλικίας τους) είναι απαραίτητο να γίνουν οι κατάλληλοι έλεγχοι και να παρασχεθούν συμβουλές από πρόσωπο που να έχει τουλάχιστον ορισμένες γνώσεις επί του θέματος. Το εν λόγω μέτρο είναι επομένως αντικειμενικά απαραίτητο για την προστασία της δημόσιας υγείας.

Έπειτα, δεν φαίνεται δυνατή η επίτευξη ενός τέτοιου σκοπού αν δεν ανατεθεί η πώληση των εν λόγω προϊόντων σε πρόσωπα με συγκεκριμένα προσόντα. Δεν νομίζω πράγματι ότι μπορώ να συμμεριστώ την άποψη της αναιρεσεύσεως, σύμφωνα με την οποία είναι αρκετό τα προϊόντα αυτά να πωλούνται μόνο βάσει ιατρικής συνταγής και οι υπεύθυνοι πωλήσεως να απέχουν από την παροχή οποιασδήποτε τεχνικής ή ιατρικής υπηρεσίας. Ως προς το ζήτημα αυτό παρατηρώ πράγματι ότι το ίδιο το γεγονός ότι απαιτείται ιατρική συνταγή για τα εν λόγω προϊόντα μπορεί να θεωρηθεί αποφασιστικό για να δικαιολογήσει την παρουσία, στα καταστήματα οπτικών ειδών, ενός ειδικευμένου επαγγελματία, καθόσον μπορεί κανείς να υποθέσει ότι, για να είναι δυνατόν

να «διαβαστεί» η συνταγή, απαιτείται ένα πρόσωπο που να έχει γνώσεις οπτικής. Δεν νομίζω συνεπώς ότι υπάρχουν λιγότερο περιοριστικές λύσεις ικανές να εξασφαλίσουν το ίδιο αποτέλεσμα.

Εξάλλου, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το μονοπώλιο που παρέχει στους οπτικούς η γαλλική νομοθετική ρύθμιση δεν έχει δυσανάλογη έκταση σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς. Πράγματι, το μονοπώλιο αυτό περιορίζεται μόνο στα προϊόντα για τα οποία φαίνεται απαραίτητη η επέμβαση προσώπων που έχουν τα κατάλληλα επαγγελματικά προσόντα. Πράγματι, επιφυλάσσεται στους οπτικούς μόνον η πώληση φακών επαφής ή γυαλιών διορθωτικών της οράσεως και όχι η πώληση άλλων προϊόντων που δεν συνδέονται με τη διόρθωση των ελαττωμάτων της οράσεως (ή των οποίων η χρήση δεν παρουσιάζει εν πάση περιπτώσει κινδύνους για την υγεία) όπως, παραδείγματος χάρη, τα γυαλιά ηλίου ή τα γυαλιά του σκι.

Υπό το πρίσμα των παρατηρήσεων αυτών, θεωρώ ότι μπορεί να γίνει δεκτό ότι η ρύθμιση την οποία αφορά η παρούσα υπόθεση ανταποκρίνεται στους σκοπούς προστασίας της δημόσιας υγείας, ότι τα περιοριστικά της αποτελέσματα, που εν πάση περιπτώσει είναι έμμεσα και ουδέτερα, δεν υπερβαίνουν το μέτρο του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και ότι, κατά συνέπεια, η εν λόγω ρύθμιση δεν εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 30.

14. Παρ' όλ' αυτά δεν μπορώ να μην παρατηρήσω ότι το Δικαστήριο, όποτε πρόκειται για μέτρα που επιδιώκουν σκοπούς προστασίας της υγείας, προβαίνει κανονικά σε

έλεγχο της αναλογικότητάς τους, όχι στο πλαίσιο του άρθρου 30 αλλά στο πλαίσιο του άρθρου 36. Και στη μία και στην άλλη περίπτωση το πρακτικό αποτέλεσμα δεν μεταβάλλεται, υπό την έννοια ότι τα εν λόγω μέτρα κρίνονται σε κάθε περίπτωση ως σύμφωνα με τους κανόνες της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Με την απόφαση *Aragonesa*¹⁸ το Δικαστήριο τόνισε εξάλλου ότι για να εκτιμηθεί αν ένα μέτρο δικαιολογείται για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας, περιττεύει η εξέταση του ζητήματος αν ένας τέτοιος σκοπός μπορεί επίσης να έχει τον χαρακτήρα επιτακτικής ανάγκης για την εφαρμογή του άρθρου 30, διότι η προστασία της δημόσιας υγείας αναφέρεται ρητά μεταξύ των λόγων γενικού συμφέροντος που απαριθμούνται στο άρθρο 36.

Ως προς το ζήτημα αυτό, νομίζω ότι στις περιπτώσεις που αφορούν μέτρα που εφαρμόζονται χωρίς διάκριση, ιδίως την ειδική κατηγορία των αδικαιότως εφαρμοζομένων διατάξεων που διέπουν τη δραστηριότητα της εμπορικής διανομής, είναι ορθότερο να θεωρηθεί ότι τα εν λόγω μέτρα, όταν δικαιολογούνται για λόγους προστασίας της υγείας και είναι ανάλογα προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, εμπíπτουν στον τομέα της αρμοδιότητας των κρατών μελών και επομένως δεν εμπíπτουν καν στο πεδίο εφαρμογής της απαγορεύσεως των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος. Ο καθαρά θεωρητικός χαρακτήρας του ζητήματος αυτού με οδηγεί εντούτοις στο συμπέρασμα ότι είναι περιττή η περαιτέρω εξέτασή του και ότι πρέπει να ληφθεί υπόψη η πρακτική επιλογή στην οποία προέβη το Δικαστήριο με την απόφαση *Aragonesa*.

15. Υπό το πρίσμα των προηγούμενων παρατηρήσεων, προτείνω συνεπώς στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στα ερωτήματα που υπέβαλε το γαλλικό *Cour de cassation*:

«Το άρθρο 30 της Συνθήκης έχει την έννοια ότι δεν εφαρμόζεται σε μία εθνική ρύθμιση που απαγορεύει την πώληση φακών επαφής και συναφών προϊόντων από εμπορικά καταστήματα των οποίων η διεύθυνση ή διαχείριση δεν ανήκει σε πρόσωπα που πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την άσκηση του επαγγέλματος του οπτικού, ρύθμιση η οποία, ακόμη και αν αποτελεί μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος κατά την έννοια του άρθρου 30, μπορεί να δικαιολογηθεί για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας δυνάμει του άρθρου 36 της Συνθήκης».

18 — Προαναφερθείσα απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, σκέψη 13.